



R.T.HƏSƏNOVA

baş müəllim

e-mail: raja.hasanova@inbox.ru



:<https://orcid.org/0009-0005-0024-4886>

Azərbaycan Dillər Universiteti

(Bakı şəh., R.Behbudov küç., 134)



10.62021/0026-0028.2025.3.452

ALMAN DİLİ DƏRSLƏRİNDƏ ƏYANİLİKDƏN İSTİFADƏNİN ƏHƏMİYYƏTİ

Xülasə. *Həmişə məlumdur ki, hər hansı bir xarici dilin tədrisindən bəhs edərkən, təkcə qayda və dil strukturları deyil, başqa məsələlər də diqqət mərkəzində olmalıdır. Hər hansı bir xarici dili öyrənənlər dili bilməklə yanaşı, öyrəndiyi dilin mədəniyyətinə də dərinlən yiyələnməlidir. Məlumdur ki, dil və mədəniyyət bir-biri ilə sıx bağlıdır, yəni dil mədəniyyətdən kənarda mövcud ola bilməz. Ümumiyyətlə, xarici dillərin tədrisi fərqli mədəniyyətlərə malik olan dillərin arasında körpü rolunu oynayır. Buna görə də söz və ifadə fərqli bir mədəniyyəti göstərir. Bütün bunlara rəğmən hər bir istifadə olunan anlayışın kökündə milli şüur dayanır. Demək olar ki, xarici dillərin tədrisi ilə mədəniyyətləri arasında mühüm bir əlaqə vardır. Ona görə də xarici dil dərsləri müxtəlif mədəniyyətlərin müqayisəsi və mədəniyyətlərarası unsiyyət modelini öyrədən bir vasitə kimi göz önündə canlanır.*

Açar sözlər: *təlim materialları, müstəqil iş, əyani vasitələr, mətn, mədəniyyət*

Xarici dildə, o cümlədən alman dilində də öyrənilən hər bir yeni ideyanın əsasında milli şüur dayanır.

Hal-hazırda həm ali məktəblərdə, həm də orta ümumtəhsil məktəblərinin bütün mərhələlərində alman dilinin tədrisi prosesində əyani vasitələrdən istifadə mühüm rol oynayır. Əyanilik dedikdə hər şeydən əvvəl dil öyrənənlərdə əşya, hadisə və proseslərin əyani vasitələrlə formalaşdırılması başa düşülür. Ümumiyyətlə, bütün fənlərin tədrisində əyani təlim metodlarından istifadənin böyük əhəmiyyəti vardır. Belə olan halda əyani vasitələrdən tədris prosesində bilik mənbəyi kimi istifadə olunur. Hər hansı bir naməlum əşyanı və ya hadisəni izah edərkən ayrı-ayrı əyani vasitələrin və şəkillərin köməyi ilə daha aydın yadda saxlamağa, başa düşməyə nail olunur.

Şəkillərin xarici dil dərslərində istifadəsi uzun illərin ənənəsi olmuşdur. Çex Teoloqu və pedaqoqu Jan Amos Komenski hələ latın dili dərsləri üçün yazdığı 1658-ci ildə işıq üzü görmüş “Orbis sensualium pictus” əsərində əyaniliyin istifadəsindən yazmışdır. O, bu dərslərdən ana dili dərslərində də saysız-hesabsız “Abbildung”lardan da geniş istifadə etməyi tövsiyə etmişdir. Bütün bunlar Avropada dil dərsləri üçün mayak rolunu oynamışdır [2].

Əyanilik xarici dillərin tədrisində dilöyrənənlərin fəallıq və müstəqilliyinin, təlimin keyfiyyətinin artırılmasında mühüm rol oynayır. Əyanilik təkcə uşaqların deyil, orta yaşlı və böyüklərin də təfəkkürünün inkişaf etməsində mühüm rol oynayır. Ona görə də əyanilikdən istifadə zamanı dilöyrənənlər müəllimi daha diqqətlə dinləyir. Bunun nəticəsində öyrəndikləri təhsilalanların hafizəsində uzun müddət qalır. Öyrənənlər bu prosesdə hər şeyi əyani görür və bu vasitələr öyrənənlər üçün bilik mənbəyi olur.

Tədris prosesində əyanilikdən istifadə etməyi ilk dəfə məşhur çex pedaqoqu Yan Amos Komenski irəli sürmüşdür. O, əyaniliyi belə xarakterizə etmişdir: “Tədris edilən hər şey dəlillərlə elə izah olunmalıdır ki, nə şübhəyə, nə unutmazlığa heç bir yer qalmasın” [4].



Y.A.Komenski əyaniliyi müəllimlər üçün “qızıl qayda” adlandıraraq qeyd etmişdir ki, mənimsəmə prosesində nə qədər çox hiss üzvləri iştirak edərsə, qavrama bir o qədər səmərəli olar. Mənimsənilən materialın konkret əşya və hadisələr üzərində qurulması onun haqqındakı məlumatı dəqiqləşdirir, daha da aydın və dürüst dərk etmə imkanı yaradır [6].

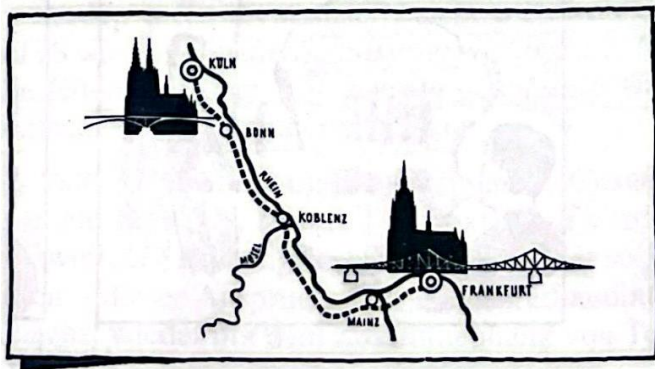
Xarici ölkələrdə müxtəlif dövrlərdə nəşr olunmuş dərsliklər, dilini öyrəndiyimiz ölkənin mədəniyyəti haqqında yeganə əsas informasiya və eyni zamanda həmin ölkədə istifadə olunan kitablardakı mətn və şəkillər öyrənənlər üçün bilik mənbəyi olaraq onların hafizəsində stereotip şəkillər və mətnlər kimi canlanır. Daha sonra onlar dilöyrənənlərin marağını artırır. Bu səbəbdən biz “Methoden des fremdsprachlichen Deutschunterrichts” kitabında bu məsələ ilə bağlı alman dilinin tədrisi metodikasının tarixinə nəzər saldıqda müxtəlif dövrlərdə istifadədə olan dərslik və dərslik komplektləri ilə tanış oluruq [3]. Bu məsələni biz ancaq ümumi baxış bucağından nəzərdən keçirəcəyik: Welche Rolle spielt die Visualisierung, welche landeskundlichen Informationen transportiert sie? Metodikanın tarixinə nəzər saldıqda görürük ki, tədrisdə əyanilyə hələ XVII əsrdə mühüm didaktik prinsip kimi baxılıb. Bu məqalədə biz ancaq əyaniliyin müxtəlif dövrlərdə xarici dil dərslərində necə tətbiq olunması üzərində dayanacağıq.

1. Generation: Grammatik-Übersetzungs-Methode (GÜM)

Bu qədim metod zamanında yunan və Latin dili dərslərində (yəni “ölü” dillər üçün) istifadə olunmuşdur. Bu metod iki sahədə özünü göstərmişdir: Grammatik-Übersetzungsmethode və Textuelle-Übersetzungsmethode. Burada əsas məqsəd belədir: Wer die Grammatik beherrscht, beherrscht die fremde Sprache! Das heißt Betonung der Grammatik (Kim qrammatikanı bilir, demək dili bilir!). 2-ci məsələ isə Betonung der Übersetzung. (Kim yaxşı tərcümə edir, demək dili bilir). Zaman keçdikcə bu method tamamilə başqa məqsəd üçün istifadə edilməyə başladı. Bu metod ilə yazılmış dərs vəsaitləri aşağıdakı hissələrdən ibarət idi: [3]

- das Inhaltsverzeichnis (Lernstoffverteilung)
- die Grammatikdarstellung
- die Übungen und Übungstexte
- die LernprogreSSION.

Bu dövrdə (1955) işıq üzü görmüş dərslik Schulz/Griesbach, “Deutsche Sprachlehre für Ausländer” olmuşdur. Bu kitab bir tərəfdən qrammatikanın əsas rolunu, digər tərəfdən özündən sonra gələn ikinci nəsil metodu olan (DM)-i, yəni birdilliyi özündə ehtiva” edirdi. Bu məsələ öyrənənlərin diqqətini əyaniliyə yönəltməyə imkan açdı.



Bu tipli şəkillər əsasən yeni öyrənənlər üçün istifadə oluna bilər. Çalışma və tapşırıqlara gəlincə onlar dilöyrənənlərə iki formada təqdim olunurdu: qrammatik material və ayrı-ayrı bir-birindən əlaqəsiz cümlələr xarici dilə tərcümə olunurdu: (Hinübersetzung, Herübersetzung.) Yəni ayrı-ayrı əlaqəsiz cümlələr ana dilindən xarici dilə və xarici dildən ana dilinə tərcümə olunurdu. Bu metod zaman keçdikcə tənqid olunmağa başlandı. Vilhelm Fietor bu metodu tənqid edərək yazırdı ki, bu metodda canlı dil ölü dillərin öyrənilməsi metodla tədris olunur. Axı bir dil ayrı-ayrı sözlərdən ibarət deyil, hər hansı bir dil bir-biri ilə əlaqəli cümlələrdən ibarətdir. Belə

olan halda öyrənənlərin dilə marağı getdikcə sönəcək. Belə dərslərin əsasını sözyığımlı və qaydaların əzbərlənməsi təşkil edirdi. Hər şey mexaniki əzbərlənir və tez də yaddan çıxır. Belə olan təqdirdə öyrənənin hansısa problemlə müstəqil məşğul olmağ imkanını olmur. Bu mənada dahi Nizami Gəncəvinin bir ifadəsi yada düşür: “Dünyada söz olmasa, nəyə görə düşüncə” (Nizami Gəncəvi.) Alman dili xarici dil kimi yazılmış Schulz/Griesbach-ın “Deutsche Sprachlehre für Ausländer” kitabı bir tərəfdən Qrammatika-Tərcümə-Metodunun ənənələri ilə, digər tərəfdən kitabda artıq ikinci nəsil dərslərinin elementlərini, yəni birdilliliyi özündə ehtiva edir. Bu dərslər vəsaitində nə şəkillər, nə də ölkəşünaslıq rol oynayır. Almaniyanı özündə əks etdirən şəkillər həmişə pozitiv olmuşdur. Bu konfliktsiz bir dünyadır.

2. Generation: Audiovisuelle/Audiolinguale Methode (AVM/ALM).

İkinci nəsil metodlara “audio-lingual” və “audio-visuell” aiddir. Hər iki metodun adı iki latın mənşəli sözlərdən ibarətdir: **lat.audire-hören** və **lat.videre-sehen**. Yəni “Hör-Sprech-Methode”(Dinləyib-danışma) və “Hör-Seh-Methode”(Eşidib-görmə) metodu. Bu metoda aid ilk olaraq 1966-cı ildə Schulz/Griesbach-ın yazdığı “Ich spreche Deutsch” dərslərini, 1972-ci ildə çapdan çıxmış Schäpers-in “Deutsch 2000”, daha sonra başqa dərslərlik komplektinin (Deutsch als Fremdsprache IB, 1982) tətbiqində eşidib-danışma metodu ilə əlaqəsi olduğunu şahidi oluruq. Text və Bild anlayışlarının arasındakı müxtəlif əlaqəsini görə bilirlik, çünki bu mətn və şəkilin bir yerdə verilməsində “das vermittelte Deutschlandbild”(Tədris olunan Almaniya) kitabında aşkar olunur:

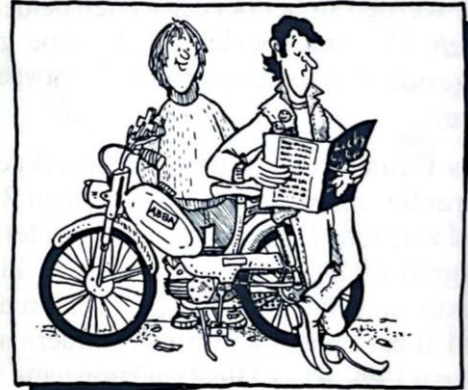


Hər iki şəklə baxarkən belə qərara gəlirik ki, soldakı şəkildə: Alles Gute!, sağdakı şəkildə “Das Wetter bleibt bestimmt schön!”, Herr Seitz-ın dediyini görürük. Dinləyib-görmə metodunun dərslər prinsipi dildən həmişə imkan olduğu təqdirdə optik əyani vasitələrdən istifadə olunmasıdır. Bu o deməkdir ki, hər hansı bir dialoqi situasiyadan istifadə edərkən dilöyrənənə əvvəlcə situasiyanın məzmununa aydınlıq gətirmək üçün şəkli göstərib, sonra isə mətni təqdim etmək lazımdır. Belə olan halda yaxşı nəticə əldə etmək olar. Sonrakı mərhələdə mətni və yaxud dialoqu yenidən dinləmək vacibdir. İşin davamı olaraq şəkil və mətn dəfələrlə təkrar edildikdə dialoq artıq əzbərlənir. Sonuncu mərhələdə dilöyrənənlər şəklə baxaraq tədriscən müxtəlif məzmunlu dialoqlar düzəldir və hətta rollu oyunlara qədər gəlib çıxırlar. Bu metodlardan istifadə edərkən hər ikisindən paralell olaraq sadə model cümlələrindən istifadə olunmalıdır. Bu zaman dil öyrənmək, dialoq düzəltmək adət halını alır və təhsilənlər dərslərdə texniki vasitələrdən mütləq şəkildə istifadə etmək arzusunda olurlar. Bu metodların arasındakı əsas fərq ancaq görərək və eşidərək danışmaq idi.

3. Generation: Kommunikative Methode oder Kommunikative Didaktik

Kommunikativ Didaktika xarici dillərin tədrisində də bütün sahələrdə olduğu kimi köklü dəyişikliklər gətirdi. Dilə artıq yalnız leksika, qrammatika, qrammatik qaydalardan və s. öyrənmək üçün deyil, ona insanın sosial fəaliyyətinin bir hissəsi kimi baxmağın zəruriliyi

meydana çıxdı. Bütün insanlar dil vasitəsilə ünsiyyət qururlar. Ona görə də insanlar başa düşdülər ki, dilə pragmatik aspektdən baxmaq lazımdır. Əvvəlki dərsliklərdə təsvirlər monoton olduğuna görə burada sanki bir boşluq yaratmışdı. Ona görə də müxtəlif növ şəkillərin istifadəsinə ehtiyac yarandı. Kommunikativ metod iki xətt daxilində inkişaf etmişdir: das pragmatisch-funktionale Konzept der 70er Jahre və der Interkulturelle Ansatz. Birinci halda söhbət təkcə dil quruluşundan deyil, həm də dil vasitəsilə nə əldə etməkdən və öyrənilmiş sözlər, qrammatik strukturlar və ifadələrin gündəlik həyatda istifadəsindən gedirdi. Zaman keçdikcə xarici dillərin öyrənilməsində yeni tədris qrupları yaranmağa başladı. Hətta 60-cı illərin ortalarında alman dili bütün məktəblərdə yuxarı sinif şagirdləri üçün gimnaziyalarda və Realschulelərdə tədris fənni kimi keçilməyə başlandı. Bununla da yeni müxtəlif tədris qrupları yaranmağa başladı və xeyli genişləndi. Bununla yanaşı, dərslərin tədrisində yeni üsulları inkişaf etdirib istifadə etməli oldular. Nəticədə xarici dillərin məqsədlərinin yenidən formalaşdırılmasına ehtiyac duyuldu. Buna görə də pragmatik və funksional sahəsinə inteqrasiya etməli oldular. Çünki bu sahə dilə təkcə bir sistem kimi yox, həm də insan fəaliyyətinin bir aspekti kimi baxılır. Burada əsas yeri ünsiyyət tuturdu. Üçüncü nəsil dərslərini buraya aid etmək olur, çünki bunların tədrisə yanaşmaları əvvəlkilərdən köklü fərqlənirdi. Bu vəsaitlərdə kommunikativ dəyişikliklərin (kommunikative Wende) olması göz qabağında idi. Dərslərdə məqsəd qaydaları öyrənmək deyildi. Əsas məqsəd insan fəaliyyətinə sosial yanaşma kimi baxmaq idi. Bu o deməkdir ki, bir-biri ilə ünsiyyətdə olmaq əsas məqsəddir. Dərslik və dərslərinin köklü dəyişməsində əyani vəsaitlərdə müxtəlif şəkil tiplərindən və onlara aid olan funksiyalardan istifadə etmək ön plana keçdi. Bu funksiya verdiyimiz şəkilləri müqayisə etdikdə daha aydın görünür.



1. Die beiden Abbildungen geht es darum, sich etwas von jemandem auszuleihen.

2. Es handelt sich um ein Foto und eine Zeichnung. Vielleicht können Sie mit beiden Bildern gleich gut arbeiten.

Bu şəkillərlə işləmək məktəblilər üçün asan olur. Başqa bir müəllif (Scherling/Schuckall, 1992) buradakı fərqi belə şərh edir:

„Das Lehrbuch-Situationsfoto ist völlig geschlossen, gestellt. Die Situation ist mit wenigen Worten beschrieben. Es gibt kein Detail, über das man spekulieren könnte. Dieselbe Situation bekommt durch eine offene Zeichnung plötzlich Leben. Das Mofa gefällt Klaus, er fragt, ob er es mal ausleihen kann, aber Norbert ist nicht ganz einverstanden. Klaus muss Norbert überreden und der Ausgang des Gesprächs bleibt offen“ [2].

Üçüncü nəsil nəşr olunan dərslik və dərslərinin vəsaitlərində şəkillərin ümumi funksional istifadəsində söhbət aydın olur. Ancaq ölkəşünaslıq nöqtəyi-nəzərindən yanaşdıqda şəkildə monotonluq yarandığının şahidi oluruq.



4. Generation: Interkulturelle Methode oder Interkultureller Ansatz

4-cü nəsil dərsləkləri və dərş vəsəitlərinin yazılmasının əsas məqsədi həmin dövr üçün nəzərdə tutulan metoddan istifadə edərək məqsədə nail olmaqdan ibarət olmuşdur. Bu metoda əsaslanan söz və ifadələrdən çox istifadə olunmuşdur: (Was fällt Ihnen auf?, Wie ist es in Ihrer Kultur?, Was ist Ihnen fremd?, Warum? Bu şəkllə baxanda nə yada düşür?, Bu sizin dildə necədir?, Burada Sizin üçün nə başa düşülən deyil? Niyə belədir?). Bütün bunları nəzərdən keçirdikdə öyrənənlərə aydın olur ki, müxtəlif dövrlərdə müxtəlif mədəniyyətlər arasında çoxlu fərqlər mövcuddur. Bunun üçün 4-cü nəsil istifadə olunal dərslək və dərş vəsəitlərini nəzərdən keçirərkən bu fərqlərlə qarşılaşırıq: [2]

– Wie reagieren die Lernenden auf bestimmte Darstellungen?
– Welche Erfahrungen haben die Deutschlernenden bei ihrem Aufenthalt in der BRD gemacht?

– Was erlebten sie als neu im Vergleich zum eigenen Land?

Bu suallara cavab vermək üçün Almaniyada 1987-ci ildə ibtidai siniflər üçün nəşr olunmuş “Sprachbrücke” adlı kitaba müraciət etməli olduq. Bu kitab öyrənənlərə alman dili və mədəniyyətinin xaricilərin perspektivi baxımından təklif olunmuşdur.

Aufgabe: Welche Rollen übernehmen die Farben im Deutschunterricht?

Wir müssen die Bedeutung der Farben im Deutschunterricht so einsetzen:

- **Weiß** bedeutet die Farbe von **Unschuld**.
- **Schwarz** bedeutet die Farbe von **Trauer**.
- **Rot** bedeutet die Farbe der **Liebe**.
- **Blau** bedeutet die Farbe der **Treue**.
- **Gelb** bedeutet die Farbe des **Neids**.
- **Grün** bedeutet die Farbe der **Hoffnung**.

“Sprachbrücke”-dən olan aşağıdakı nümunədə iki şəkil təsvir olunub və şəkllə iki sual ünvanlanıb:

1. Welche Rolle spielt der Text?
2. Haben die Bilder eine eigene Funktion?

Bu verilmiş şəkillərə belə bir ümumi sual ünvanlanıb: Was meint Alli?

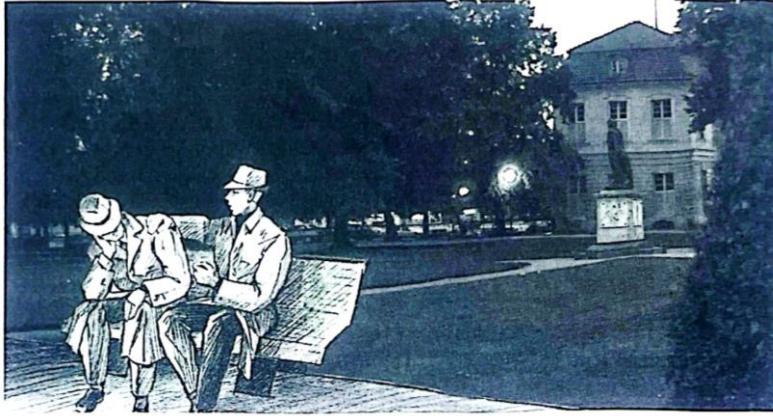


Hər şəklin altında yazılan feillərə nəzər saldıqda sualın cavabını dərhal tapmaq olur. Birinci şəkildə **sich wohlfühlen** (özünü rahat hiss etmək), ikinci şəkildə **sich vollfüllen** (hədsiz dərəcədə qarnını doldurmaq) mənasına gəlir. Əgər şəkillərdəki feillərin mənasını düşünsək və yuxarıda verilən suala nəzər yetirsək, aydın olur ki, məna fərqlidir, çünki suala **sich wohlfühlen** cavabı uyğun gəlir. Deməli ikinci şəkil suala cavab deyil. Məna düz anlaşılmayıb. (Missverständnis) Hier werden die beiden Verben visualisiert. Bu şəkildə verilmiş hər iki feilin mənası vizual şəkildə verilib ki, bu da mənanın düzgün başa düşülməsinə gətirib çıxarır [2].



5.Generation: Was wird sie bringen?

5-ci nəsil dərslər və dərslər vəsaitlərinin nəzər saldıqda başqa bir mənzərənin şahidi oluruq. Burada Rückschritte, Fortschritte, Vereinfachungen, Mischungen der bisher getroffenen Methoden und Ansätze (yanaşmalara) rast gəlinir. Aydın ki, Psixolinqvistikanın nəticələri olan bu sualla qarşılaşırıq: Wie lernt man, welcher Lerntyp ist am besten? Wie nehmen wir Informationen auf? Wie verarbeiten wir sie? Wie behalten wir sie? kimi suallar nəzərdə tutulur. Belə olan halda bizi Schwertfeger-in 5-ci fəaliyyət növü olan das „Sehverstehen“ termini yeni kitablarda öz əksini necə tapıb? sualı maraqlandırır. Biz sizə iki dərslərlik komplektindən „Die Suche“ für Erwachsene und „Sowieso“ für Jugendliche kitablarından misallar gətirək:



Auf dem Bild sind Kombination von Foto und Zeichnung.

Es wird auf dem Bild ein grosser Park gezeigt, der vermutlich in einer Großstadt ist, die beiden Männer haben offensichtlich keine Angst.

Başqa bir şəkllə nəzər salaq:



Scherling, aus: Funk u. a. (1994a), 32

Aus dem Buch „die Suche“.

Die linke Zeichnung zeigt einen Unterricht, in dem der Lehrer vor den Schülern sitzt und ihnen etwas beibringt.

Die rechte Zeichnung zeigt einen partnerschaftlichen Unterricht: die Schüler sitzen an Gruppentischen zusammen und arbeiten gemeinsam, der Lehrer geht durch den Klassenraum und schaut die Arbeit der Schüler zu.

Dərslərlərin və dərslər vəsaitlərinin sonuncu nəslini onu nəzərdə tutur ki, mənanı anlamaq üçün şəkillərdən istifadəni genişləndirmək və görüb-başa düşmək prosesinin inkişafına diqqət yetirmək lazımdır. „Sowieso“ dərslərliyində verilmiş şəkillər nitq fəaliyyətinin 5-ci növü olan „Sehverstehen“-ə aiddir. Burada şəkillərdən səmərəli istifadə etmək ön plana keçir.



Əyanılıkdən istifadə bütün dərslərdə və siniflərdə geniş yayılmışdır. Tədris prosesində hansısa bir şəkildən istifadə olunursa, bu şəkllə baxdıqda onun məzmununa sual vermək, bu şəkildən yeni bir məlumat öyrənmək məsələsi qarşıya çıxır. Şəkillərin tipologiyası dedikdə aşağıdakılar gözümüz önünə gəlir:

- **Abbildungen** – adi şəkillər
- **Logische Bilder** – məntiqi şəkillər
- **Analoge Bilder** – analogi şəkillər

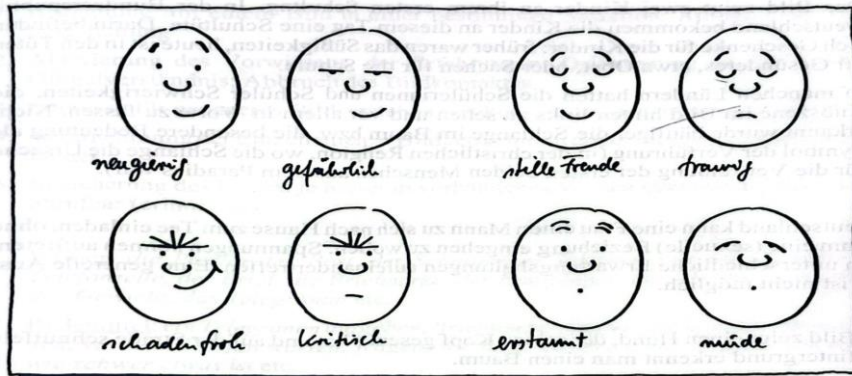
Abbildungen reallıqla az və ya çox bağlı əşyalara aiddir. Bu cür şəkillər müxtəlif şəkil növləri vasitəsilə dərs prosesinin bütün mərhələlərində istifadə olunur.

Fotolar (dokumentarisch oder künstlerisch), Zeichnungen (realistisch, karikaturhaft, Comics, Gemälde, Collagen, Prospekte, Plakate, Werbeanzeigen, Piktogramme, Buttons, Aufkleber, Zeichenkurs zu Gestik und Mimik və s. Abbildung-lara aiddir. Bu cür şəkillər əksər halda reallığı əks etdirir və eyni zamanda dilini öyrəndiyimiz ölkənin mədəniyyəti ilə sıx bağlı olub, onu izah etmək çox çətin olduqda öyrənənlərin köməyinə gəlir. Əgər atalar sözləri və bəzi maraqlı ölkəşünaslıq şəkillərinin başa düşülməsi çətin olursa, bu zaman Abbildungen köməyə çatır.

Növbəti şəkildə leksik materiala aid olan xasiyyətləri seçmək lazımdır.

Şəkillərdə Charaktereigenschaften təyin etmək tələb olunur. Burada verilmiş sifətlərin hansı şəkllə uyğun olduğunu tapmaq tələbi qoyulub: neugierig, gefährlich, traurig, müde, schadenfroh, erstaunt, stiller Freude, kritisch u.a. [2].

Burada insanların xarakterlərini hansı şəkllə uyğun olduğunu biz bir neçə il bundan əvvəl pedaqoji təcrübədə olarkən tədrisin yuxarı məhələsində tətbiq edərək nəhayət bir neçə düzgün cavab almışdıq. Bu düzgün verilmiş cavabları olduğu kimi öz işimizdə verməyi qərara aldığımız.



Tədris prosesində istifadə etdiyimiz daha bir misal: (2)



Şəkil grammatik materialın tədrisinə aiddir. Das “Teekamel” als Abkürzung für: Burada soll das “**Teekamel**” eine Hilfestellung für die Position/Reihenfolge der Angaben im Mittelfeld eines Satzes geben: Zuerst steht die **Temporalangabe** (heute), dann die **Kausalangabe** (aus



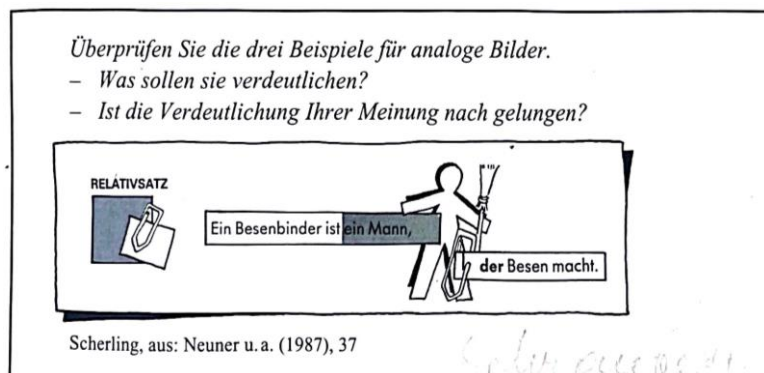
Freude), dann die **Modalangabe** (mit meinem Auto) und zum Schluss die **Lokalangabe** (nach Hamburg). Um diese Reihenfolge besser behalten zu können, soll man sich ein Tee trinkendes Kamel vorstellen und diesem das Fantasiewort **“Teekamel”** zuordnen.

Logische Bilder-Məntiqi şəkillər

Bu grup şəkillərə qrafiklər, diaqramlar, sxemlər və s. aiddir. Bu şəkillərdən əsasən ölkə-şünaslığa aid faktlara aydınlıq gətirmək üçün istifadə olunur.

Analoqe Bilder-Oxşarı olan şəkillər

Analoji şəkillərə qarşıda təsviri olmayan əşyaları bir az da olsa tanış olan və bunun əsasında mənası izah olunan alman dilində işlənən strukturlar aiddir. Bu şəklə baxaq:



Das Bild soll die Bezeichnung des Relativpronomens mit dem Nomen des Hauptsatzes verdeutlichen. Dabei wird nicht deutlich, welches Pronomen zu verwenden ist: In dem Satz: **Ein Besenbinder ist ein Mann, den alle gern sehen** və **Ein Besenbinder ist ein Mann, der Besen macht**. Diese Sätze wären die Visualisierung die gleiche. Həm bu şəkilə verilmiş cümlədə, həm də cavabda verilmiş digər cümlə qrammatik cəhətdən düz qurulub. Mənaya gəldikdə şəkilə verilən cümlə düzdür. Hər iki cümlədə nisbi əvəzlilik düzgün işlədilib.

Deyilənləri nəzərə alaraq belə nəticəyə gəlirik:

- əyanilik müvəffəqiyyətli öyrənmənin açarındır;
- əyanilik çətin mövzuların qavranılmasını asanlaşdırır;
- əyanilik öyrənməni maraqlı edir;
- əyaniliyin bütün növləri tədrisdə pozitiv və effektiv təcrübə yaradır;
- əyanilik mücərrədliyi real həyatla yaxınlaşdırır;
- əyanilikdə öyrənilən material təkcə asan deyil, həm də onun uzun müddət öyrənənlərin yadında qalmasını təmin edir;
- əyanilik müasir öyrənmə metodlarının tərkib hissəsi olub, hər dərstdə mühüm rol oynayır və s.

Əyanilikdən istifadənin əhəmiyyəti aşağıdakılardır:

- əyanilik öyrənilənlərin şüurlu dərkətməsini asanlaşdırır;
- öyrənilənlərdə təfəkkürün fəaliyyətini inkişaf etdirir;
- əyanilikdən istifadə etdikdə proses uzun müddət yadda qalır;
- öyrənilənlərin marağını artırır;
- mənimsəmənin keyfiyyətini yüksəldir və elmə marağı artırır;
- bilik, bacarıq və vərdişlərin formalaşmasına müsbət təsir edir;
- öyrənilənlərin yaradıcı fəallığını inkişaf etdirir;
- əyaniliyin bütün növləri bilikləri ümumiləşdirməyə təsir edir və mənimsəmənin keyfiyyətini yüksəldir.

İşin elmi nəticəsi. Məqalədə müxtəlif illüstrativ materiallar təqdim edilməklə əyaniliyin tədris prosesində vacibliyi vurğulanır.



Məqalənin elmi yeniliyi ondan ibarətdir ki, əyanilik orta və ali məktəblərdə bütün dərslərdə səmərəli istifadə üsullarını müəyyənləşdirir. Məqalədə mövcud faktlar sistem şəklində təqdim edilir.

Məqalənin tətbiqi əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, məqalədə verilmiş əyani vasitələr bütün xarici dili tədris edən müəllimlər öz pedaqoji fəaliyyətlərində istifadə edərək yararlanırlar biləcəklər. Məqalənin əsas hissəsini dərslərin prosesində istifadə olunan əyani vasitələrin tətbiqi, reallaşdırılması dilöyrənlərinin yaş xüsusiyyətlərinə uyğun şəkildə tədris olunması təşkil edir.

Ədəbiyyat

1. Abdullayev, A. İbtidai məktəbdə Azərbaycan dili tədrisinin metodikası / A.Abdullayev. – Bakı: Maarif, – 1962, – 65 s.
2. Dominique Macaire und Wolfram Horsch. Bilder in der Landeskunde, Langenscheidt, FSU 11, – 2000, GI, München.
3. Gerhardt N., Hans H. Methoden des fremdsprachlichen Deutschunterrichts, Eine Einführung, Langenscheidt FSE 4, Universität Gesamthochschule, Kassel, – 1997.
4. Hüseynzadə, R.L. Pedaqogika: [2 cildə] / R.L.Hüseynzadə. – Bakı: Mütərcim, –c.2. –2013. –276 s.
5. Kərimov, Y.Ş. Təlim metodları / Y.Ş.Kərimov. – Bakı: RS Poliqraf, – 2009.
6. Komenski, Y.A. Seçilmiş pedaqoji əsərləri / Y.A.Komenski. – Bakı: Maarif, – 1961. – 432 s.

R.T.Hasanova

The Advantage of Usage of Visibility in German Language Lessons

Summary

It is known to every one that while speaking about the foreign language teaching one must not only pay attention to the language structures, but also to other points. Learning foreign language, one should master the culture of the other nation.

The culture and language are interrelated with each other. That is to say they cannot exist without each other. Generally, foreign language teaching plays great role and as bridge among different cultures.

According to these ideas at the root of the notion stands national comprehension. That is why the foreign language lessons stand as a means of teaching of the models of the comparison and intercultural communication before our eyes.

Keywords: Teaching methods, independent work, visual aids, text, culture

Р.Т.Гасанова

Значение использования наглядных средств на уроках немецкого языка

Резюме

Известно, что при обучении какому либо иностранному языку в центре внимания должны быть не только правила и языковые структуры, а также и другие аспекты. Изучающие иностранный язык должны владеть не только самим языком, но и глубоко проникать в культуру этого языка. А также известно, что язык и культура тесно связаны между собой, то есть язык не может существовать вне культуры. В целом, преподавание иностранных языков играет относительно роль между языками с разными культурами. Поэтому слово и выражение отражают разную культуру. Несмотря на всё это, в основе каждого используемого понятия лежит национальное сознание. Стоит отметить, что между преподаванием иностранного языка и культурами существует важная связь. Поэтому уроки иностранных языков можно рассматривать как средство изучения модели общения и сравнения разных культур.

Ключевые слова: методы преподавания, самостоятельная работа, наглядные средства, текст, культура

Rəyçi: dos. M.N.Qəribova

Re4daksiyaya daxil olub: 18.06.2025